2e DUIZENDTAL.

ANNO: 1999.

Prijs *f* 0,25.

AMSTERDAM — W. VERSLUYS.

ANNO: 1999.

AMSTERDAM — W. VERSLUYS.

Bekentenis.

Wanneer men als dokter het dieet van zijn patiënt heeft geregeld en lege artis een recept heeft geschreven, dan behoort er veel phantasie toe om te meenen, dat men den patiënt goed heeft geholpen; want straks, als deze zijn werkzaam aandeel aan de maatschappij weer heeft hervat, zullen in zeer vele gevallen dezelfde oorzaken weer dezelfde gevolgen hebben. Zoowel te veel overvloed als een te schamel bestaan, zoowel te veel inspanning als te weinig werkzaamheid, is voor vele onzer patiënten een vloek, dien wij niet met dieet of recept kunnen bestrijden. Is daarvoor dan geen therapie?

Ik heb mij als medicus de vraag gesteld, zou er eene menschelijke samenleving mogelijk, bestaanbaar, denkbaar althans zijn, waar het physiologisch optimum onder ieders bereik valt.

Wat ik daarover gedacht heb, moge door andere deskundigen, ieder voor zijn vak, worden aangevuld of bestreden. In elk geval moge het dezen en genen meer idealistisch maken.

R. *J. R.*

VOORBERICHT VAN DEN UITGEVER.

Ik begrijp nooit hoe of dit geschrift tot ons gekomen is. Men heeft wel eens handschriften opgegraven of boeken gevonden, die een min of meer aanschouwelijk beeld van hunnen tijd gaven, maar dan betrof dat altijd een verleden tijd. Dit handschrift schijnt in omgekeerde richting door den tijd te zijn aangedaan. Het schijnt tegen den stroom des tijds opgevaren te zijn en toevallig zeer ver te zijn afgedreven, zooals het drijfhout, dat aan Columbus verkondigde, dat zijn schip een nieuwe wereld naderde.

Hoe het zij, het stuk ligt er, ik neem er acte van en verleen u inzage.

DE UITGEVER.

INHOUDSOPGAVE.

	Blz.
Voorbericht van den Uitgever	v
Inleiding	9
Mag ik mij-zelf eens voorstellen?	10
De maatschappelijke inrichting	13
De luxebons	17
Vergaderingen in het algemeen	21
De plaatselijke volksvergadering	25
Samenwerking van verschillende woonplaatsen	28
De vakvereeniging	33
Stapelplaatsen	35
Statistiek van productie en consumptie	38
Onze woonplaats	41
Opvoeding	44
De oude wereld	48
De revolutie	50
Eerste organisatie	53
De hongersnood	56
De toekomst	58

INLEIDING.

Ik ben reporter. Mij is opgedragen in onze vergadering van den zóóveelsten, een overzicht te geven van ons doen en laten, van ons maatschappelijk en ons privaat leven en van onze geschiedenis, te beginnen met de groote Revolutie; ten einde dit in onzen Redacteurskring te doen uitgeven voor ieder die er een exemplaar van wenscht te lezen. Ieder kan dan zijn op- en aanmerkingen privatim bij ons indienen, en zal daarvan in telkens nieuwe afdrukken partij worden getrokken. Ten slotte zal het geheele werk, of de verschillende afzonderlijke werken, die er door de verschillende recensenten uit zijn gevormd, door den kring der Propaganda worden gebruikt om te vertalen in al de verschillende barbaarsche talen van die heidensche landen, waar nog een stelsel van slavenhandel of van loondienst wordt gehuldigd en waar de beschaving nog maar steeds beperkt blijft tot een erfelijke Kaste, welke zich-zelve »De Bevoorrechte" noemt.

Mag ik mij-zelf eens voorstellen?

Ik ben reporter van een Ethisch-Physiologisch blad, dat zich ten doel stelt de geestelijke en lichamelijke gezondheid te bevorderen. Wij werken daaraan met ons zessen, drie heeren en drie dames en wonen in een gezellig, luchtig huis. Met ons wonen hier nog 13 lui, die verschillende vakbladen redigeeren en één metaphysisch blad voor de Nieuw-Boeddhisten. De andere godsdienstsecten als Katholieken, Mystieken enz., hebben niet ver van hier een ander gebouw, hoewel we daar ook heel goed mee zijn.

Ons blad is wel het meest gelezene in onze landstreek; altijd behalve de wereldstatistieken op de beurs. Daarmeê vergeleken is ons blad maar klein en als we niets belangrijks meer hebben, dan laten we de rest maar wit papier.

Ik was vroeger onderwijzer; maar sedert ik mijn lieve Emmy leerde kennen, die hier toen reeds een korten tijd werkzaam was, heb ik mij aangemeld bij den toenmaligen gérant van onzen Redacteurskring, en die vond dat ze hier nog wel een goede werkkracht konden gebruiken. Hij stelde mij op de vergadering aan de collega's voor met wie ik heel aangenaam kennis maakte en werd ik met een goede meerderheid aangenomen. Ik werk in den regel: 9—12, 3—6 en 8—10 uur.

Eerst moesten we ons met wonen wel wat behelpen, maar ik deelde gaarne de kamers met Emmy en later toen er eens weer een paar vertrekken open kwamen, hebben we geruild met onze buren en hebben we nu

elk twee kamers die aan elkaar grenzen; doch daar ieder zijn eigen kamers moet onderhouden, gebruiken wij ook nu nog dikwijls samen dezelfde kamer. Alleen als we heel moe of boos op elkaar zijn, sluiten wij onze deur voor elkaar en ook van morgen zei ik tegen haar: Emmy, nu heb ik zoo iets gewichtigs te doen, ik ga alleen zitten, je weet wel dat overzicht, dat mij op de laatste vergadering is opgedragen.

En zoo zit ik nu hier te werken met de openslaande ramen wijd open. Het is hier een lief huis, de balcons zien uit op een groot park. Dat onze kamers gezellig zijn, daar zorgen Emmy en ik zelf wel voor en als we later een kindje mochten krijgen, zal 't nog gezelliger worden. Maar dan zal Emmy wel wat minder kunnen werken, en zal ik haar wel eens mogen aflossen om ook eens met het wurmpje 'te dollen, want al gaat het enkele uren daags naar den speeltuin, er is toch nog heel wat meê te doen, als ze zoo klein zijn. Nu, voorloopig zullen we het er nog maar bij laten, we zijn nog zoo jong en 's morgens hebben we het toch al druk op onze manier om de bedden met toebehooren te redderen, de kleeren te schuieren en de laarzen te poetsen 1); de beide laatste bezigheden op het balcon, waarbij we eens een groetje wisselen met onze buren. Als we ons dan naar beneden spoeden, zitten onze huisbestuurders al op de verschillende gasten te wachten met een gezellig ontbijt. 2)

---

1) De borstels zijn alle bedekt met een klein reservoir voor het stof.

2) Daar het versche brood eerst 's avonds om zes uur klaar is, dejeuneert men met verschillende soorten beschuit en met brood dat niet

Dat zijn prettige menschen, onze huisbestuurders, een paar oude luidjes, die veel beleefd hebben en ik geloof wel al 25 jaar getrouw bij elkaar gebleven zijn, ik meen zelfs indertijd ingezegend door een priester, want ze zijn katholiek. Ze zorgen recht ouderlijk voor ons en presideeren de ontbijttafel, en zien er zoo kalm en vergenoegd uit als wij ze 's morgens de hand drukken, dat het een genoegen is ze te zien. Verder op den dag zorgen ze voor alle huiselijke bestellingen met een aangenomen dochtertje dat ook de huishouding zal leeren, terwijl het eigenlijke werk door de verschillende deskundigen geschiedt: de meubelmaker komt eens per week de meubels wrijven, de schilder komt af en toe eens bijschilderen wanneer hij tijd heeft, de machinist zorgt 's winters voor de verwarmingstoestellen, elke kamer krijgt een weekbeurt en zoo ook de gangen en trappen. De bode komt driemaal daags voor de boodschappen en iederen dag wordt het verstelgoed opgehaald, trouwens een enkele knoop of bandje doet allicht ieder zelf.

Maar het slaat middag en ik zal Emmy roepen om zoo gauw mogelijk naar het restaurant te gaan, dan kunnen we nog een tafeltje buiten krijgen en dan ga ik na het eten met een paar vrienden wandelen; éen van mijn vrienden, een echt physiologische kerel, dat is jammer, die gaat 's middags nooit wandelen, want hij is smid en al die lui die overwegend handenarbeid

---

spoedig verdroogt, doordat het met rogge vermengd is. Bovendien meestal een lekker, warm schoteltje van het brood dat den vorigen avond overbleef.

hebben, gaan wat rusten na den eten. Mijn vrouwtje vraagt gewoonlijk een paar vriendinnen meê te wandelen. 's Avonds 6 uur souper, daarna onderlinge besprekingen van onzen redacteurskring, een recht gezellig uurtje en dan werken tot 10, behalve 's Zaterdag avonds, dan wordt er na 't souper niet meer gewerkt, want dan is de volksvergadering.

De Maatschappelijke Inrichting.

De geheele maatschappij waarin wij leven is een gezellige wereldorde, niemand staat er geheel geïsoleerd. Ieder werkt, maar ieder werkt gemeenschappelijk met eenige anderen tot een kring van werkers verbonden; een vriendenkring als grondslag van de geheele maatschappelijke organisatie. 1) Zooals wij met ons zessen een Redacteurskring vormen, zoo zijn er ook Timmermanskringen, Fabriekskringen, Landbouwkringen, Onderwijzerskringen, enz. Sommige bestaan uit eenige weinige, andere bv. een groote fabriek uit een paar honderd leden.

Dat men altijd goed met elkaar overweg kan, is doordat men elkander zelf uitkiest, want niemand kan toetreden zonder voorafgaande stemming, ja zelfs wie lid is en minder prettig wordt voor de gemeenschap,

---

1) De zelfzucht is een zeer algemeene drijfveer, maar overal waar toewijding heerscht, blijkt deze een oneindig sterkere macht te zijn. De eenvoudigste vorm van toewijding is niet zooals men in de oude wereld meende, het huisgezin, waar juist dikwijls de meest tegenovergestelde belangen zijn samengekoppeld, maar de vriendenkring, vriendinnen niet buitengesloten.

bv. zich aanmatigend of heerschzuchtig aanstelt of niet ijverig voor de gemeenschap werkt, die kan door ballotage direct verwijderd worden; dus ieder past wel op. In onzen kring is het zóó: als één van ons ballotage over een medelid verlangt, dan wordt er ballotage gehouden en als er drie tegen het medelid zijn, dan is dat lid gedeballoteerd en moet maar zoete broodjes bakken om in een anderen kring opgenomen te worden.

Wie lid is van zulk een werk-kring, heeft vrijen toegang tot het restaurant en krijgt ook in de bazars de noodige kleederen enz. om niet. Hij woont gewoonlijk met zijn kameraden, doch ook wel afzonderlijk in een huis van den kring, 1) dicht bij het werk gelegen. 2) Bovendien krijgt hij zijn aandeel als er luxebons te verdeelen zijn. Die luxebons krijgt ieder kring van den magazijnmeester, waaraan hij de geproduceerde waren aflevert en zij worden onder de leden verdeeld naarmate ieder van hen gewerkt heeft, d. w. z. naar arbeidsduur, vlijt, talent, aard van zijn werk enz., alles naar onderling overeengekomen regelen en volgens het boekhouden van hem die tijdelijk met de leiding der zaken belast is. 3)

---

1) Wanneer men door den band der huwelijksliefde verbonden is met iemand uit een anderen werk-kring, dan plegen zij samen te wonen daar waar het het best uitkomt.

2) Onze bevolking woont dus over het geheel tamelijk verstrooid. De leden van sommige kringen, bv. van die der Huisbewaarders, wonen elk in het huis, dat aan hun zorg is toevertrouwd; zij vergaderen eens per week.

3) In den loop der tijden heeft zich in ieder vak en in iederen kriug een zekere traditie gevormd naar welken maatstaf deze verschillende factoren in rekening gebracht worden.

Want evenals in iederen vriendenkring, worden ook hier telkens een of meer personen belast met de leiding der zaken als gérant, boekhouder-administrateur, chef, president of dergelijke. Deze opdracht geldt echter slechts voor korten tijd. In onzen kring voor een week, waarna in vele kringen geen herkiezing kan volgen; bij ons mag iemand hoogstens driemaal achter elkaar herkozen worden, maar men doet dat zelden. In elk geval vervalt de opdracht zoodra de meerderheid zulks verlangt. Zoolang hij echter bij onderling goedvinden in functie is, heeft hij een groote verantwoordelijkheid. In bedrijven waar snelle beslissing noodzakelijk is of waar gevaar kan dreigen, heeft hij bijna onbeperkte macht 1) en kan bv. iemand voorloopig doen verwijderen of als medelid aannemen, totdat de eerstvolgende avondbijeenkomst definitief beslist.

Is iemand gedeballoteerd of heeft hij zijn ontslag genomen omdat hij met de andere lui niet prettig overweg kon, dan wendt hij zich tot de Beurs, waar hij zich zelf opgeeft als zoekende een nieuwen werkkring en waar hem alle mogelijke inlichtingen verstrekt worden aangaande navraag naar nieuwe leden elders. Gedurende den eersten tijd mag je dan nog aan de restauratie blijven komen, dat varieert van een tot drie weken, maar als je dan nog niet geslaagd bent, moet je als werkzoekende speciale vergunning hebben van een of ander plaatselijk comité waar je vertoeft, (benoemd door de plaatselijke volksvergadering), totdat je op 't laatst

---

1) Evenals in vorige eeuwen in een roeiclub telkens die persoon die aan het roer zat, onbeperkt gebieder was.

wel alle werk moet aanvaarden, waarvoor ze je in een kring willen hebben. Alleen bij gebleken onwil om te werken zou zulk een vergunning om in een restaurant te komen, geweigerd worden en zou de honger den onwilligste wel dwingen. Dit alles geldt natuurlijk zoowel voor de mannen als voor de vrouwen. Is men ten slotte weer in een kring opgenomen, dan deelt men daar ook weder in alle rechten en genoegens.

Het gezelligst uurtje is in de meeste kringen de avond-bijeenkomst, waar onder 't genot van een glas bier of andere versnapering het dagelijksch werk besproken en verdeeld wordt; de verkiezingen geschieden daar, klachten kunnen ter tafel worden gebracht en als er niets meer te behandelen is, babbelt men nog een poosje na met zijn medewerkers en medewerksters.

Alle private zaken worden in eigen kring afgehandeld; doch die vak-kwestiën waar men het niet eens over is geworden en de vragen van meer algemeen vakbelang, kunnen aan de groote vakvereenigingen ter beslissing worden aangeboden; terwijl kwestiën van algemeen plaatselijk belang kunnen worden verwezen naar de plaatselijke volksvergadering.

In de werk-kringen, die zich met productie bezig houden, speelt een voorname rol bij de dagelijksche overleggingen, hoe men het aantal te behalen luxebons vermeerderd zal krijgen, en daarom bestaat er ook een scherpe wedijver of contrôle van de leden onderling of er wel flink gewerkt wordt. Werd er soms al eens een geheele werk-kring lui, zoodat zij de luie leden niet uitstiet, dan zou dit direct blijken uit de Statistiek der productie en zou door het bureau van statistiek aan de

plaatselijke volksvergadering inlichting worden gevraagd, ev. voorgesteld worden maatregelen daartegen te beramen bv. door het vonnis uit te spreken, dat eenige van hen of de geheele kring ontrouw was geworden aan den werkplicht en dus niet langer mocht worden toegelaten in restaurant en bazars, waardoor zij tot verhuizen gedwongen zouden worden Zelfs zou desnoods de hoeveelheid der naar die plaats te zenden levensbenoodigdheden verminderd kunnen worden. Doch zoover is het na den hongersnood zelden meer gekomen, de menschen zijn wel wijzer geworden. Een enkele bedreiging is in den regel wel voldoende.

De Luxebons.

Deze spelen zulk een groote rol in de productie, dat ik ze nog eens wat nader wil beschrijven.

De Luxebons zijn geen loon maar slechts één der prikkels tot productie: de eerste prikkel is arbeidsplicht op verbeurte van den toegang tot restaurant en bazars; daarenboven doet elk gaarne zijn best om bij zijn medewerkers en werksters in vriendschap en eere gehouden te worden, terwijl ten slotte nog de geheele werk-kring samen tot productie en afgifte aan de magazijnen wordt aangespoord door de luxebons.

Luxebons zijn een soort schuldbekentenis van de openbare Magazijnen, welke recht geeft op een deel van allen voorraad, wel te verstaan na aftrek van wat er noodig is voor het levensonderhoud van alle menschen en voor reserve. Alle stukken representeeren dezelfde waarde, die echter niet constant is, maar telkens ter

beurze genoteerd wordt vanwege de statistische bureaux, zoodat men telkens kan zien hoeveel van de verschillende goederen men voor één luxebon kan verkrijgen. Ze worden Luxebons genoemd omdat men de noodzakelijke levensbehoeften tòch verkrijgt krachtens zijn lidmaatschap van een werk-kring. Om kleine uitgaven gemakkelijk te maken zijn ze geperforeerd, zoodat een luxebon er ongeveer zoo uitziet als in vroegere eeuwen een blad postzegels. Zij zijn slechts geldig gedurende drie jaren; na dien termijn zijn ze per se waardeloos.

Wat betreft het behalen van deze luxebons geldt deze regel: Hoe schaarscher een product is, des te hooger is het aantal luxebons dat daarvoor wordt uitgeloofd en omgekeerd. Wat betreft de waarde die men voor één luxebon kan verkrijgen geldt deze regel: Hoe grooter de totale voorraad van een artikel is, des te grooter is volgens beursnoteering de hoeveelheid die men daarvan voor elken luxebon kan verkrijgen en omgekeerd.

Elke werk-kring streeft er dus naar juist die goederen te produceeren waaraan behoefte is om daardoor zooveel mogelijk luxebons te verkrijgen, en bovendien streven zij er naar in elk geval de gezámenlijke productie te vergrooten opdat de luxebon hoog genoteerd zou kunnen worden. Zoo werkt ook ieder mee om de bevolking niet te sterk te vermeerderen, want dan daalt de waarde der luxebons, en ook om de bevolking niet te sterk te laten verminderen, want dan daalt de productie. Doch bovenal heeft men veel over voor onderwijs en opvoeding, want het spreekwoord zegt: een slecht opgevoed mensch kost ons later even goed een middagmaal, als een nuttig mensch.

De Landbouwerskringen krijgen luxebons naar de hoeveelheid en qualiteit van het graan dat ze afleveren, de Meelfabriekskring naar hun meel, de Voerlieden voor het vervoer van graan en meel, de Bakkerskringen naar aard en kwalitelt van het brood dat ze afleveren; al wordt dit ook niet eerst in een magazijn gedeponeerd, evenmin als de huizen die door de kringen van Timmerlieden, Metselaars, Loodgieters, Schilders en Beeldhouwers worden afgeleverd. Wat niet in de magazijnen komt, wordt toch evengoed voor de statistiek genoteerd en gequalificeerd.

Telkens als er een partij luxebons behaald zijn, vergadert de kring en wordt de buit verdeeld. Eerst gaat er af een zeker bedrag, een zeker tantième dat men voor algemeene plaatselijke doeleinden gevoteerd heeft, de rest wordt onder elkaar verdeeld volgens aanwijzing van het onderling boekhouden. Verheimelijken kan men geen luxebons, want ze worden in de statistische opgaven, dus ter Beurze, openlijk vermeld. Elke poging zou dus allicht ontdekt en door een openbare aanklacht van een der kringgenooten of woonplaatsgenooten gevolgd worden en voor den kring of de volksvergadering worden behandeld.

Met die genoteerde tantièmes der luxebons is het zóó gelegen: er zijn tal van werkzaamheden welke niet met productie van goederen in verband staan, waarbij geen goederen worden afgeleverd, maar slechts diensten van den eenen kring aan den anderen worden bewezen: voor de meeste werk-kringen zijn deze soort van werkzaamheden van ondergeschikt belang, als huisreparatiën, onderhoud van meubilair, enz. en worden

gaarne als wederzijdsche diensten op hoop van vriendschap en vergelding gedaan; maar die kringen waar zulke zoogenaamd improductieve werkzaamheden de hoofdzaak zijn: Schoonmaakkringen, Tuinierskringen, Onderwijzerskringen, onze Redacteurskring, Dokterskringgen, enz. bestaan in den regel slechts op verlangen van de productieve kringen en worden ook alleen door deze voorzien van luxebons. Wenscht men dus een nieuw park en wil men daarvoor een paar tuiniers meer hebben, dan wordt in de volksvergadering in stemming gebracht welk tantième van zijne luxebons elke kring van die woonplaats voor dat doel aan den Tuinierskring wil afstaan: hoe meer zij voteeren, des te beter kunnen ze goede tuinlieden krijgen: en wie er dus het meeste belang in stelt, draagt er het meeste toe bij. Is er niet genoeg ambitie, dan vervalt het plan en blijft alles zooals het is. Het tantième kan ook verhoogd en verlaagd worden naar mate men over den titularis meer of min tevreden is, maar dan moet dit vooraf worden aangekondigd als officieel besluit van den kring.

Dit zijn dus vrijwillige uitgaven van elken kring, en men kan dus met recht zeggen dat elke werk-kring het volle bedrag van zijn arbeid geniet, want slechts zooveel medemenschen worden tot »inproductieven" arbeid toegelaten, als zij verlangen te voorzien van luxebons, en ook al wilde iemand zonder luxebon, alleen voor het noodige levensonderhoud werken, dan zoude hij toch met de wet der arbeidsplicht in contact komen, wanneer de volksvergadering oordeelde dat zijn werk niet gewenscht was voor het openbaar welzijn.

Over het algemeen worden luxebons alleen gevoteerd voor die onderwijzers, dagbladschrijvers, doktoren en geleerden, waarvan men ziet dat zij de energie en de productiviteit der inwoners verhoogen. Practische menschen dus moeten we zijn, anders kunnen ze ons niet gebruiken.

Er is in elke woonplaats een commissie uit de volksvergadering, welke de administratie heeft over deze gevoteerde luxebons en ze aan de belanghebbenden uitkeert.

Ten slotte worden dus alle luxebons individueel en kan elk naar zijn phantasie daarvoor kleine genotmiddelen, opschik, versnaperingen of dergelijke verkrijgen in de toco's. Het eigendomsrecht op dergelijke luxe-artikelen vervalt echter bij iemands dood, men laat het dan waar het is, wanneer het strekt bv. tot versiering van het huis, geeft het als gedachtenis aan vrienden en bloedverwanten of zendt het terug in de toco's. Ook daarvoor zijn plaatselijke commissiën uit de volksvergadering.

Vergaderingen in het Algemeen.

Er zijn zoo van die regelen die in den aard der zaak liggen en die ik dus niet eens wilde vermelden, omdat ze als het ware van zelf spreken, maar gedachtig aan het feit, dat de menschelijke geest subjectief is, kwam de mogelijkheid bij mij op, dat die heidensche volken, waar dit werk ten slotte terecht zal moeten komen, misschien weer heel andere axioma's huldigen en misschien vierkant noemen wat wij voor rond houden.

Daar de maatschappij door ons wordt opgevat als gemeenschapsleven, wat nog al van zelf spreekt, zoo speelt het gemeenschappelijk overleg, de vriendschappelijke beraadslaging, de vergadering dus, bij ons een groote rol en hebben we het daarin tot zekere volkomenheid gebracht. Hoe men zich in vergaderingen gedragen moet, is een essentieel onderwerp bij de opvoeding der jeugd, maar ik geloof, ook zonder dat zou ieder dat wel weten, want dat zijn nu juist van die dingen die van zelf spreken, bv.:

dat niet verschillende personen tegelijk in een vergadering zullen gaan spreken, is zoo klaar als de dag;

dat de zaal ruimte moet aanbieden voor alle rechthebbenden, is ook nog al duidelijk;

dat er een frissche atmospheer in de vergaderzaal moet heerschen om tot gezonde resultaten te komen, is duidelijk genoeg;

dat er een bureau moet zijn, belast met de leiding in de vergadering, is klaar;

dat de meerderheid beslist, is een practische noodwendigheid en beperkt de individueele vrijheid daarom niet, omdat ieder tamelijk vrij is om te kiezen tot welke kring en woonplaats hij wenscht te behooren.

Een vaste regel is voorts, dat elk besluit van een vergadering, ook een benoeming, op een latere vergadering weer te niet kan gedaan worden, altijd wanneer een voorstel daartoe van te voren behoorlijk is aangekondigd; want dat geldt ook als een axioma, dat geen beslissing kan worden genomen, wanneer de kwestie niet vooraf op de agenda is geplaatst. Deze agenda wordt tijdig onder ieders bereik gebracht, bv. die voor

de plaatselijke volksvergadering wordt ter Beurze gedeponeerd, waarbij ieder die recht heeft de vergadering bij te wonen, ook het recht heeft voorstellen op de agenda te plaatsen. Dikwijls worden ook de personen, die voor een persoonlijke benoeming in aanmerking komen, op de agenda ingeschreven.

Bij eenigszins ingewikkelde onderwerpen wordt eerst een commissie van praeadvies benoemd, waardoor de zaken gewoonlijk glad marcheeren.

Benoemingen geschieden in den regel slechts voor een korten tijd, terwijl herkiesbaarheid meestal zeer beperkt is, in elk geval is herkiezing geen gewoonte, men vindt dit eenigszins beleedigend voor de andere lui, alsof die niet geschikt zouden zijn, terwijl toch allen een goede opvoeding hebben genoten, dus van gelijken rang zijn. Alleen in gevallen waar bijzondere kracht, kennis of speciale bedrevenheid een vereischte is, wordt op die eigenschappen bij de benoeming streng gelet.

Geschillen worden dikwijls opgedragen aan arbiters, bv. beide partijen benoemen één persoon die beslissen moet, of beide partijen benoemen elk een of meer leden van arbitrage, elk een gelijk aantal en deze samen benoemen één extra-lid, welke president van het beslissende college is.

Wanneer op een vergadering te veel menschen het woord vragen, en in groote vergaderingen altijd, hebben de debatten schriftelijk plaats. Op deze wijze: gedurende een gekozen termijn, bv. een week, mag ieder ter bestemder plaatse zooveel verhandelingen, memories van antwoord, re- en duplieken deponeeren als hij maar wil; heeft de zaak betrekking op verschillende woon-

plaatsen, dan kan men in elke woonplaats een afschrift deponeeren, of wel ze worden verspreid door de dagbladen. De vergadering dient dan slechts om te stemmen.

In eenigszins groote vergaderingen, geschiedt de stemming electrisch: elk punt op de agenda draagt een N^0.; wordt dit N^0. voor de vergadering vertoond, dan stemt men en daarop wordt een volgend N^0. vertoond, zoodat men in ongeloofelijk korten tijd de grootste agenda's kan afhandelen. 1)

Is het aantal personen ook hiervoor nog te groot, dan heeft ook de stemming schriftelijk plaats: er wordt dan door hem die de zaak ter sprake wil brengen een voorloopig comité benoemd, een tijdelijke courant opgericht en daarin de zaak voorloopig toegelicht. Het eerste werk is nu dat dit blad de verkiezing inleidt van een definitief comité, en dìt comité formuleert alle

1) Voor electrische stemming heeft ieder aan zijn zitplaats twee knopjes, één met »vóór" en één met: »tegen", die elk in een afzonderlijken draad een electrischen stroom sluiten. Alle draden met »vóór" loopen ten slotte in één kabel nit en alle draden met »tegen" in een andere. De stroom die door deze eindkabels gaat, zal te sterker zijn, naarmate er meer draden doorstroomd worden en deze stroomsterkte wordt door een electrometer afgelezen. Dikwijls is in elk der eindkabels nog een electrische lamp ingelascht, welke te meer lichtsterkte geeft, naarmate meer draden doorstroomd worden: het ééne gloeilicht verlicht een opschrift: »voor", het ander een opschrift: »tegen", welke opschriften zoo zijn aangebracht, dat alleen het sterkst verlichte voor het publiek zichtbaar wordt, even als bij de optische geestverschijningen van Maju het geval is. Is dan het verschil in aantal vóór- en tegenstemmers groot genoeg, dan ziet zelfs het grootste publiek onmiddelijk den uitslag in duidelijke letters vóór zich.

vraagpunten, publiceert de discussiën en fungeert als stembureau voor de per post ingekomen stemmen.

De plaatselijke Volksvergadering.

Wanneer des Zaterdagavonds, 6 uur, de klokken luiden, dan stroomt elk die wil, behalve de kinderen, naar de plaats der Volksvergadering. Dat is een oude traditie, die ook, voor zooverre ik weet, in alle rondomliggende plaatsen bestaat, maar hoe ze juist aan dat gelijke uur gekomen zijn, dat weet ik niet; waarschijnlijk strekte dit oorspronkelijk om te voorkomen, dat één en dezelfde persoon op twee plaatsen tegelijk als inwoner zou fungeeren, wat ik nu juist nog niet zoo heel erg zou vinden, als hij zich op twee plaatsen verdienstelijk wilde maken.

Ieder gaat naar die vergaderplaats waar hij het naast bij woont, in dezelfde omgeving waar hij ook dagelijks het restaurant en de toco's bezoekt, want daar wil hij gaarne toezicht op houden.

De grond nu, waar al de vergaderingsgenooten wonen, heet hun gezamenlijke woonplaats. De meeste »woonplaatsen" zijn niet groot, een bevolking van 500 à 1000 volwassenen is al veel; maar er zijn er ook wel van een paar duizend; gewoonlijk als de bevolking te groot wordt of de neigingen te veel uiteenloopen, splitst men zich, gelijk ook die terreinen, waar vroeger groote steden gestaan hebben, nu verdeeld zijn in wijd uit elkaar gebouwde woonplaatsen, die men vroeger wijken noemde. Ook de grenzen der verschillende

woonplaatsen onderling varieeren dikwijls naar het verlangen der betrokken werk-kringen, doch in elk geval geschiedt dit in overleg met de aangrenzende woonplaats. Men streeft niet naar uitbreiding van grondgebied, integendeel ieder laat gaarne de zorgen die daaruit zouden voortvloeien aan zijn buurman over.

Die volksvergadering is de plaats om alle openbare plaatselijke belangen samen te overleggen, b. v. de verschillende werk-kringen bespreken daar, hoe de grond het doelmatigst onder elkaar ten gebruike verdeeld kan worden, en dit wordt telkens gewijzigd naardat het algemeen belang, d. i. de meerderheid der stemmen, dit uitwijst. Er wordt beraadslaagd welke nieuwe werk-kringen wenschelijk zouden zijn of welke van hen die zich hebben aangemeld, zullen worden toegelaten. Nu eens heeft een werk-kring tegen den arbeidsplicht gezondigd, dan weer voldoet het restaurant of de bazars niet geheel aan de eischen. Soms handelt men over de openbare plantsoenen of zwembassins, over den geneeskundigen gezondheidsdienst, over de opvoeding der kinderen.

Dit alles zou voor zulk een groote vergadering geheel onmogelijk zijn, wanneer zij zich niet in den regel liet voorlichten door een speciaal daartoe benoemde commissie van deskundigen, waarin gewoonlijk ook zitting hebben theoretici als : rechtsgeleerden, geneeskundigen, letterkundigen of ingenieurs. Zulk een commissie, veelal uit 3 of 5 leden bestaande, onderzoekt

de zaak en bespreekt die met verschillende belanghebbenden, formuleert daarna een voorstel of voorstellen van meerderheid en minderheid, welke voorstellen ter visie worden gelegd. Er wordt dan veel over gepraat, bezwaarschriften en weerleggingen worden daarnevens ter visie gelegd, re- en duplieken kunnen volgen en ten slotte heeft de volksvergadering slechts te stemmen. De commissie ad hoc is dan per se ontbonden; doch wie zich daarbij verdienstelijk heeft gemaakt, wordt spoedig wel eens weer geroepen tot zulk een openbaar eerbewijs.

Ook de rechtsvorderingen en strafzaken worden behandeld door dergelijke commissiën, gevormd zoowel uit practische deskundigen als uit een of meer rechtsgeleerden; een onzer mederedacteuren zit gedurig in zulke zaken, daar hij een zeer bekwaam rechtsgeleerde is en dus doorkneed in de rechtsbeginselen, want men zoekt de oplossing niet in stoffige folianten, maar in de practische werkelijkheid; de eindvraag is toch altijd: wat is in dit concrete geval het nuttigst. Men constateert, voor zoover dit mogelijk is, de feiten, past daar de beginselen op toe en formuleert het voorstel, dikwijls in weinig woorden. De beslissing ligt aan de volksvergadering, want het zuiveren van het rechtsgevoel is een deel der opvoeding, die ieder in zijn jeugd ontvangen heeft. Als straffen gelden o. a.: openlijke afkeuring, eenzaamheid in het restaurant, verbanning uit de woonplaats, tijdelijke plaatsing in een inrichting voor verwaarloosden, alkoholisten of krankzinnigen.

Voor sommige zaken die dikwijls voorkomen, worden

permanente commissiën benoemd, d. w. z. de commissie treedt niet af, voordat er een nieuwe commissie is benoemd. Zulk een commissie is b.v. bij ons het bureau, belast met de leiding van de volksvergaderingen, die om de zes weken nieuw benoemd worden met herkiesbaarheid slechts van één derde deel der vorige leden te bepalen door stemming: 1) er zijn woonplaatsen waar dit bureau elke week, dus in elke vergadering nieuw benoemd wordt, zonder herkiesbaarheid binnen twee weken. Bovendien heeft men veelal een permanente commissie voor het restaurant, voor den bazar, voor de beurs die men commissarissen van orde zou kunnen noemen, verder een commissie voor de gevoteerde luxebons en een voor de bereddering van de achtergelaten luxe-artikelen na iemands dood.

Samenwerking van verschillende Woonplaatsen.

Vele groote en gewichtige zaken worden gemakkelijker tot stand gebracht wanneer een woonplaats zich in contact stelt met andere, bv. met omliggende woonplaatsen ; ja zelfs is dit voor het tot stand komen van sommige zaken een bepaald vereischte. Wil men een inrichting van hooger onderwijs of een verblijfplaats voor lijders aan vallende ziekte in het leven roepen of bestendigen, dan dient men de handen ineen te slaan.

In dergelijke gevallen geschiedt de behandeling en de stemming meestal schriftelijk, met gedrukte stukken

---

1) Niet naar een rooster van aftreding.

die in elke woonplaats ter visie worden gelegd, zooals in het voorlaatste hoofdstuk beschreven werd.

Het aantal stemmen vóór en tegen, dat is uitgebracht, wordt samengerekend, niet het aantal woonplaatsen die er voor of tegen zijn, ook al werd de zaak in de volksvergadering van elke woonplaats afzonderlijk behandeld. Wanneer het voor een of ander gezamenlijk plan noodig is een zeker bedrag aan luxebons bijeen te brengen, dan wordt de zaak niet eerder als aangenomen beschouwd, vóór dat het noodige aantal daarvan is gestort; niet toegezegd, maar gestort. De vervaltermijn van deze luxebons kan in zulk een geval door de commissie van statistiek verlengd worden.

Hoe er gehandeld zal moeten worden ingeval sommige werk-kringen of sommige woonplaatsen zich tegen een door de meerderheid aangenomen plan verzetten, wordt in ieder speciaal geval vooraf geregeld, doch dit komt zelden voor. Reeds bij de vroegste opvoeding leert men dat de één zich naar den ander moet schikken en dat dit beginsel meer waard is dan eenig persoonlijk idee of eigenbelang. Wat iemand noodig heeft, krijgt hij immers toch!

Evenals voor één woonplaats, heeft men ook voor gezamenlijke belangen zoowel tijdelijke als permanente commissiën. Deze laatste bv. voor statistiek, voor waterschappen, voor bescherming tegen de barbaren enz. De leden hiervan treden niet af, voordat nieuwe leden benoemd zijn.

Zulke commissiën werken dikwijls voor een zeer groot aantal woonplaatsen, bv. voor een geheele landstreek. Toch vindt men overal ook woonplaatsen die

zich zooveel mogelijk geïsoleerd houden en zich zoo min mogelijk met andere inlaten.

Als voorbeeld van samenwerking wil ik eens meedeelen hoe het gegaan is, toen hier voor een aantal jaren ons grootscheepvaartkanaal gegraven zou worden. De wenschelijkheid daarvan was reeds lang in de openbare bladen besproken, zoowel in het belang van de landbouw, voor betere afwatering, als voor het verkeer der twee groote stapelplaatsen X en IJ, terwijl ook het plaatselijk verkeer er zeer door bevorderd zou worden. Langs het geheele kanaal zouden aan beide oevers spoorwegen gelegd worden, zijkanalen zouden de meer binnenwaarts gelegen plaatsen er mee in verbinding stellen, kortom het zou een grootsche onderneming worden.

Eenige volksvergaderingen te X benoemden op voorstel van een hunner een commissie om de zaak eens ernstig aanhangig te maken. Deze bevond dat er van twee plannen sprake zou kunnen zijn, één korter traject en één langer, doch gemakkelijker weg. Zij stelde voor dat alle volksvergaderingen te X en te IJ samen een commissie van 12 deskundigen zouden benoemen, 6 uit X en 6 uit IJ, om een voorloopige raming op te maken. Het bleek aan deze commissie, dat de technische bezwaren voor het kortste traject al te overwegend waren, zoodat alleen het tweede plan aanbeveling verdiende. Zij gaf tevens aan, welke woonplaatsen als belanghebbend moesten worden beschouwd: 500 woonplaatsen lagen op het gebied der te graven kanalen, 1200 andere zouden er indirect door gebaat worden. Er werd nu van die verschillende woonplaatsen een

bescheiden bedrag aan luxebons gevraagd om definitieve bestekken en begrootingen op te maken. Men kreeg meer dan men gevraagd had, hoewel 700 woonplaatsen geen antwoord hadden ingezonden. Tevens werd met overgroote meerderheid bedoelde commissie verzocht zich zelf tot definitieve commissie te constitueeren, wat zij ook deed door drie leden te ontslaan en vijf nieuwe te coöpteeren. In de definitieve plannen lezen wij : aan genoemde 500 woonplaatsen zal verzocht worden elk in zijn eigen volksvergadering de noodige terreinen af te staan, weigert één woonplaats en kan die niet door een gewijzigde richting vermeden worden, dan vervalt het plan. Als er bij de uitvoering van het werk verzet ontstaat, zullen nieuwe maatregelen aan alle belanghebbenden worden aangeboden. Elke woonplaats bepaalt hoeveel personen zich alaar wenschen beschikbaar te stellen voor de noodige werken en in welke tijden van het jaar deze het best daaraan kunnen werken. De overige medewerkers worden in andere plaatsen ter Beurze opgeroepen. De centrale commissie van statistiek heeft zich bereid verklaard voor dit plan het noodige levensonderhoud van de vereischte werkkringen over te schrijven van hun oude woonplaats op de tijdelijke nieuwe. Verschillende stapelplaatsen hebben zich bereid verklaard een zeker bedrag aan grondstoffen te leveren als noodzakelijke productiemiddelen, mits de 1700 betrokken woonplaatsen samen de overige grondstoffen leveren, welke zij zelve produceeren. Bovendien wordt aan alle betrokken woonplaatsen gezamenlijk gevraagd, een bepaald bedrag aan luxebons bijeen te brengen, als premiën voor de werk-kringen

die zich voor het groote werk tijdelijk zullen vormen.

En zoo is het geschied: de plaatselijke magazijnen leverden na veel over en weer onderhandelen de inheemsche benoodigdheden, een voldoend aantal luxebons werd geschonken, daar de geheele landstreek door dit plan voortaan weer veel gemakkelijker luxebons zoude kunnen verwerven. Alleen de afstand van den grond leverde eenige moeilijkheid op: drie woonplaatsen opperden bezwaren die uit den weg geruimd konden worden, één woonplaats weigerde volstrekt. Gelukkig echter was zij door geheele grenswijziging met omliggende woonplaatsen eindelijk toch nog voor het plan te winnen. Ten slotte werd het geheele plan toen het uitvoerig was uitgewerkt, aangenomen met ongeveer 7000 tegen 3000 stemmen. Bij de uitvoering van het werk stuitte men nog op één woonplaats die het werk op zijn grondgebied ter elfder ure wilde verhinderen. Er werd toen door het comité een nieuwe begrooting opgesteld, wat zou moeten bijgedragen worden om met geweld het werk door te zetten, en in stemming gebracht van alle belanghebbenden gezamenlijk, wat zij wenschten: het werk te staken of mede bij te dragen tot de verhoogde kosten. Met overgroote meerderheid werd tot dit laatste besloten en de inwoners van bedoelde woonplaats hebben de zaak verder niet aangedurfd, zoodat dit incident daarmede was afgeloopen. Het geheele werk is in tien jaren tijds voltooid met alle accessoire werken en voldoet uitstekend, zoodat onze geheele landstreek daardoor een nieuwen bloei heeft verkregen.

De Vakvereeniging.

Dit is de eigenlijke organisatie van den arbeid, de band, die de werk-kringen verbindt. Zij dateert reeds uit de vorige eeuw en is de grondslag van een bloeiende productie. De volksvergadering en de daaruit voortvloeiende combinatiën geven slechts een uitwendigen band, welke van allerlei plaatselijke belangen afhankelijk is, maar voor de eigenlijke belangen van elk vak, kan, wanneer de krachten van den afzonderlijken werkkring te kort schieten, de hulp van de vakvereeniging worden ingeroepen. Door haar worden deskundige vragen opgelost, geschillen van vakgenooten beslecht, inlichtingen gegeven aan de volksvergaderingen.

Zij omvat de vakgenooten van een groot aantal woonplaatsen, soms van een geheele landstreek en vergadert op geregelde tijden, de een alle weken, de ander elke maand. Ieder vakgenoot mag deze vergadering bezoeken en aan de stemming deelnemen, maar de meeste werk-kringen zenden een of twee afgevaardigden, die dan later verslag uitbrengen van wat er gesproken en besloten is.

Het streven der vakvereeniging is om met de geringste moeite de grootst mogelijke productie te verkrijgen van de soliedste en sierlijkste goederen. Daarvoor bestudeert en exploiteert men de plaatselijke en de statistieke beursberichten, bespreekt en onderzoekt de nieuwste uitvindingen en verbeteringen, regelt het vakonderricht en het leerlingwezen, organiseert cursussen voor meergevorderden, bibliotheken, enz. Wie daaraan

niet uit toewijding medewerkt, doet het allicht in het vooruitzicht, daardoor zijn luxebons te vermeerderen.

Een der gewichtigste werkzaamheden van de vakvereeniging is de benoeming van twee leden uit hun midden voor de statistiek, één om zitting te nemen in de commissie, welke op de stapelplaats hunne geproduceerde goederen zal registreeren en beoordeelen, en één om zitting te nemen in de commissie, welke op de stapelplaats zal zorgen voor de toezending der artikelen die zij voor hun vak noodig hebben. Had de vakvereeniging hen niet zelf benoemd, dan zouden de leden hunne producten daar niet afgeven en hunne bestellingen daar niet doen. Hiertoe benoemd te worden is de grootste eer die een lid der vakvereeniging kan overkomen als blijk van kunde en vertrouwen.

Dikwijls verstaan zich ook eenige vakvereenigingen 'tzij van één vak, 'tzij van verwante vakken met elkaar voor een of ander speciaal doel, en voor de groote wereldbelangen in een of ander vak heeft men af en toe een wereldcongres. Zulk een vak-congres wordt echter nooit persoonlijk gehouden: alleen het comité van organisatie en later het definitieve comité vergaderen werkelijk en redigeeren het blad, waarin de aanhangige kwestie wordt toegelicht en gediscussieerd en waarin de uitslag der post-stemming wordt medegedeeld, alles zooals vroeger is aangegeven. De uitvoering wordt aan de verschillende vakvereenigingen overgelaten, eventueel wordt er een speciale commissie voor benoemd.

Trouwens zulke congresbesluiten hebben altijd slechts een moreel bindende kracht. Zij geven een zekeren norm, die de publieke opinie beheerscht, want ze zijn

de uitdrukking der meerderheid ; zij vormen in verloop van tijd een zekere gesanctioneerde traditie, doch wie zich niet »lege artis" wil gedragen, moet de gevolgen voor zijn eigen verantwoording nemen. Immers de achting die een vakgenoot of een geheele vakvereeniging bij zijn medemenschen geniet, hangt af van zijn meerdere of mindere mate van collegialiteit en loyauteit. Wie niet door een geest van samenwerken bezield is, verbeurt die achting en loopt daardoor ook allicht grooter kans om uit zijn werk-kring door zijn kameraden te worden uitgestooten.

Stapelplaatsen.

De leden van de Statistiek, door de vakvereenigingen benoemd, begeven zich ter bestemder tijd naar de stapelplaats en blijven daar wonen, zoolang hun mandaat duurt. Verleden zomer reisde ik toevallig met hen omdat ik aan onze stapelplaats een der magazijnmeesters moest spreken die aan onze Redacteursgroep het papier levert ; hij had mij n.l. verzocht zelf de qualiteit te komen uitzoeken en te overleggen welken droogtegraad wij voor ons papier het meest wenschelijk vonden.

Daar het nogal een warme dag was, reisden wij in een Landauer-trein. Ik heb onder weg heel aangenaam met hen kennis gemaakt, hoewel ze den middelbaren leeftijd gepasseerd waren, want eerder heeft men niet licht genoeg vertrouwen verworven om voor de statistiek benoemd te worden. We naderden dan ook reeds het doel van onze reis eer we er aan dachten.

Onze stapelplaats is even als alle stapelplaatsen

aangelegd op een kruispunt van de verkeerswegen te lande en te water. Reeds in de verte ziet men de vele groote pakhuizen, op geruimen afstand van elkander gebouwd voor brandgevaar, maar alle verbonden door de rails der spoorwegen en de rails waarlangs de electrische kranen verplaatst worden. Vroeger had men op sommige stapelplaatsen nog stoomkranen, doch de electrische luisteren nog fijner naar de besturende hand en op elk ongebruikt oogenblik verteren ze ook niets van hun arbeidsvermogen. Bij onze aankomst werden bedoelde medereizigers heel hartelijk door hunne ambtsvoorgangers ontvangen, waarmeê ze eerst nog een week of zes zouden samenwerken om eerst goed op de hoogte van den nieuwen werkkring te komen.

Ik zal later wel eens uitvoerig vertellen hoe het hun gegaan is, want ze zouden mij alles haarfijn schrijven en hebben dat gedaan ook; ik voor mij heb intusschen van dit uitstapje gebruik gemaakt om in de stapelplaats eens goed rond te kijken en het magazijnwezen te bestudeeren, want de magazijnmeester dien ik moest spreken, heeft mij overal rondgeleid.

De geheele stapelplaats is een kruispunt van kanalen en spoorwegen en bestaat eigenlijk uit vele wijken of woonplaatsen, want voor zooveel pakhuizen en verkeer zijn heel wat groepen van pakhuismeesteren en expediteurs noodig, want dat waren daar de voornaamste werk-kringen. Elk van zulk een kring heeft een speciale kennis hoe hun branche van goederen het best bewaard en verzonden kan worden. De pakhuizen zijn dan ook voortreffelijk ingericht en in de laatste jaren nog veel

verbeterd. Temperatuur en vochtigheidsgraad worden in de pakhuizen nauwkeurig geregeld, meest automatisch: wat vochtig is ingebracht, wordt eerst in heete lucht dóórgewerkt, alles mechanisch; gelijk ook het in- en uitladen der goederen geheel machinaal geschiedt. Ik heb toen eerst recht gevoeld waarom particuliere bewaring van goederen niet vaker beproefd wordt: men zou immers zeggen, ieder bewaart zijn voorraad liever zelf, maar dat lijkt er niet naar als men het hier zóó voortreffelijk gedaan kan krijgen. Men zou zulke zelf bewaarde goederen toch te duf vinden om ze te willen gebruiken, terwijl hier de frissche geur u tegemoet stroomt als ge de magazijnen binnentreedt. Om de zuiverheid van den geur te bewaren worden ook alle verschillende artikelen ten strengste van elkander afgezonderd, ook de verschillende soorten en qualiteiten van één artikel.

Met de grootste zorg wordt er op gelet welke artikelen geschikt zijn om te bewaren voor reserve als de volgende oogst eens mocht tegenvallen, en welke juist op een gegeven oogenblik het best zijn om gebruikt te worden. Speciaal wordt daarbij gelet op de verschillende individueele eischen, die schriftelijk of persoonlijk door de consumenten worden kenbaar gemaakt, want, zeggen zij, de consumenten zijn de rechthebbenden, daar zij tevens de producenten zijn. Tevens berekenen daarbij de statistici, wat voor aller levensonderhoud noodig zal zijn, en dat wordt gereed gehouden voor de restaurants en de bazars; wat daar niet voor noodig is, wordt voor luxebons verkrijgbaar gesteld en gereed gehouden voor de toco's. Waar men op den duur

mee zitten blijft, wordt verzonden naar andere plaatsen, waar er meer vraag naar is of omgewerkt tot andere producten of steeds lager genoteerd voor de luxebons.

Behalve de groote stapelplaatsen op de kruispunten heeft men overal verspreid nog magazijnen van meer plaatselijken aard, filialen om het heen en weer vervoeren uit te sparen, waar dit met voordeel kan geschieden. Vooral voor ruw materiaal wordt dit stelsel gevolgd, wanneer dit verder verwerkt kan worden in de nabijheid van de plaats van productie. Zoo voor erts en hardsteen, voor aardappelen en graan, vindt men groote voorraadschuren hier en daar verspreid waar bergbouw of landbouw gedreven wordt, 't zij voor plaatselijke verdere bewerking, 't zij voor plaatselijke consumptie. Zij staan echter geheel in verband met de groote stapelplaatsen; vormen daarmede één geheel.

Voor het vervoer zoowel van personen als van goederen, brieven, telegrammen enz., zorgen de expediteurskringen, die ook weer tot groote vakvereenigingen georganiseerd zijn, evenals de vakvereenigingen der pakhuismeesteren. Dit vervoer is niet minder kunstig ingericht, doch op Zondag heeft men alleen vervoer van personen en ook dit nog zeer beperkt, daar ieder in een liefelijke omgeving woont. Des nachts staat alles stil.

Statistiek van Productie en Consumptie.

Tot nog toe hebben wij niets gehad van een band die alle verschillende deelen bijeenhoudt. Elke werkkring organiseert zich zelf, elke vakvereeniging even-

eens, elke woonplaats is autonoom. Welnu, zulk een band, die als in de oudheid door heerschappij en geweld alles bijeenhoudt — kennen wij niet. Wij zijn geen slaven. Onze eenheid, onze organisatie is een geestelijk principe: de statistiek. Dat is de klok waarop ieder zelf kan zien hoe laat het is, welke artikelen in overvloed te verteren zijn en aan welke artikelen behoefte bestaat om ze te produceeren; dat is de ééne macht waarnaar ieder zich kan regelen en op den duur zich moet regelen, want het is het geconcentreerde beeld van de werkelijkheid. Het is de werkelijkheid graphisch voorgesteld en dus met één oogopslag te overzien.

Wij behoeven nooit te tobben wat onze plichten en wat onze rechten zijn: waar overvloed van is, daar schuilen onze rechten; waar gebrek aan is, daar schuilen onze plichten. Voegt men zich daar niet naar, dan is de straf adaequaat aan het verzuim: wat er niet is kunnen we niet genieten. De wal keert het schip.

Maar liever dan door de wal gekeerd te worden, luistert het schip naar het roer. Welnu de statistiek is het roer, en de statistiek is niet moeilijker te hanteeren dan het roer. Het geheim van het roer is dit: hebt ge te ver naar bakboord gestuurd dan moet ge maar weer naar stuurboord sturen en omgekeerd; de kunst is maar om telkens het overeffect zoo gering mogelijk te maken. Zoo is het ook met de statistiek:

Heeft men, wat de productie betreft, eerst wat veel luxebons voor een artikel uitgeloofd, dan volgt een ruime productie en moet men weer minder luxebons beloven. Heeft men te weinig luxebons uitgeloofd, dan

blijkt dit spoedig genoeg door dalende productie en men belooft meer luxebons.

En met de consumptie: heeft men om ergens een zekeren voorraad op te ruimen het bedrag wat hoog genoteerd, dat men zich voor één luxebon zal kunnen verschaffen, dan volgt groote consumptie en men gaat de luxebon een beetje lager noteeren: is er schaarschte in eenig gewild artikel, dan noteert men heel weinig voor één luxebon, totdat de schaarschte weer ophoudt.

Sommige artikelen die moeilijk te bewaren of te vervoeren zijn, worden meer plaatselijk berekend; andere, zooals granen, hebben ééne noteering voor de geheele wereld. Dergelijke artikelen van algemeen belang passeeren altijd de revue in het centrale of wereld-comité der statistiek te New-York (vroeger te Parijs) en de verkorte overzichten daarvan worden dagelijks naar alle beurzen der wereld getelegrafeerd.

De verschillende landstreken hebben hunne verzamelcommissiën, die de gegevens der verschillende stapelplaatsen van hun landstreek samenvoegen en omwerken, zoodat ze voor de centrale commissie bruikbaar zijn.

Op de verschillende stapelplaatsen vindt men, zooals boven reeds is vermeld, de commissiën welke door de vakvereenigingen verkozen zijn. Sommige van hen geven de luxebons af wanneer ze goederen in ontvangst nemen, terwijl een ander deel, belast met de afgifte der goederen voor de toco's, daarbij aangeeft hoeveel van die goederen men voor één luxebon kan krijgen.

Dit samenstel van statistieke lichamen is eigenlijk op zich zelf weer niet anders dan een goed geor-

ganiseerde vakvereeniging. De meer locale commissiën kiezen meestal uit hun aftredende leden enkele afgevaardigden voor de meer algemeene commissiën en deze verkiezingen zijn aan dezelfde principes gebonden als alle andere verkiezingen. Macht bestaat er dus niet, want elk machtsvertoon dat onaangenaam wordt ondervonden, wordt gevolgd door een intrekking van het tijdelijk verleende mandaat.

De statistiek overziet alles, niet alleen de goederen die geproduceerd en geconsumeerd worden, maar ook de bevolkings-dichtheid, vraag en aanbod van werkkrachten en de verdeeling der verschillende werkkringen over de verschillende vakken van nijverheid. Ieder heeft dus de gegevens om voor zich zelf een nuttige, eervolle plaats in de samenleving uit te kiezen.

Slaafsch gebonden is het publiek niet, want als men bij zijn eigen stapelplaats niet naar zijn zin behandeld wordt, 't zij bij 't verkrijgen van luxebons, 't zij bij 't bestellen van goederen, dan gaat men naar een andere stapelplaats en ziet of men daar beter naar zijn zin geholpen wordt. Want alle stapelplaatsen werken volgens dezelfde basis: de statistiek. In den regel blijft ieder bij zijn eigen stapelplaats, want elders te gaan is verlies van tijd, dus van voordeel.

Onze Woonplaats.

Het grootste en sierlijkste gebouw van iedere woonplaats is de Beurs, waar de volksvergadering gehouden wordt. Men vindt daaronder ware kunstgewrochten van architectuur. Ook andere groote bijeenkomsten

voor godsdienst, kunst of wetenschap worden hier gehouden, en voortdurend is in de omgangen van het gebouw voor ieder toegankelijk alles wat van openbaar aanbelang is: proklamatiën, vonnissen, agenda van de volksvergadering, schriftelijke of gedrukte discussiën. Werkkrachten bieden zich hier bij de werk-kringen aan of worden opgeroepen als men er om verlegen is. En de hoofdzaak, de maatstaf van alles zijn de statistieke berichten van heinde en verre.

Wie zich hier op de hoogte gaat stellen van alles wat er in de wereld omgaat, ontmoet altijd wel kennissen, men bespreekt dan samen de belangen van den dag en zoo ontstaat een gedachtenwisseling, die elks blik verruimt en waardoor men zelfs op kleine woonplaatsen een zeker cosmopolitisme vindt, een gevoel van samenwerken aan het algemeen belang. Men zou kunnen zeggen: de beurs is de hoogeschool des levens.

Een ander middelpunt van groote aantrekkingskracht in iedere woonplaats is het Restaurant, een uitgebreid gebouw met goed voorziene proviandkamers en kelders, een grooten stoomoven, een braadoven, weer andere werkplaatsen waar alles wordt schoongemaakt; kortom het is een heel personeel dat hier zijn werkkring vindt. De restauratiezalen zijn erg gezellig ingericht en 's zomers eet men in de open lucht, zoodat men in den regel niet prefereert om zijn competente portie mee naar huis te nemen, tenzij voor een zwakke of zieke.

Vroeger hing er altijd aan den wand een groote lijst van alle personen die als lid van een der plaatselijke werk kringen aanspraak hadden op den noodigen maaltijd; doch reeds geruimen tijd geleden is dit af-

geschaft en wordt alleen aan het zwarte bord aangeschreven een persoon die, vroeger rechthebbende, nu van dit recht is ontzet wegens voortdurende moedwillige overtreding van den arbeidsplicht, wegens duurzame verwijdering uit den werk-kring of wegens verbanning uit de woonplaats: doch dergelijke zware straf wordt zelden toegepast. Komt er een vreemdeling, dan wordt door een plaatselijke commissie uitspraak gedaan of er termen zijn hem als werkzoekende of als gast te introduceeren. Gewoonlijk is er wel een van de inwoners, die hem bij die commissie opgeeft en hem introduceert.

De andere noodzakelijke levensbehoeften, zooals de noodige kleeding, het noodige huisraad enz. krijgt men in den Bazar, waar ieder inwoner een zeker bedrag tegoed heeft, dat niet overschreden mag worden. Alles wat zij meer verlangen valt in de termen van luxe en wordt gehaald in de toco's, elegante etalages van alles wat de zintuigen kan bekoren: bloemen, vruchten, parure, fijne galanterieën, byouterieën, parfumerieën, in een woord de heele fancyfair.

De plaats waar de meeste kinderen van hun derde jaar af worden opgevoed, door personen welke zich daar geheel aan toewijden, is niet één groot gebouw, maar een aantal pavillioens, waar bij elkaar passende kinderen in een groep vereenigd leven met een verzorger, resp. verzorgster: de jongens en meisjes worden door elkander geplaatst, driftige bij bedaarde, slordige bij zindelijke, en zoo wordt ieder gepolijst en ontwikkeld, meer door zijn kameraadjes dan door de verzorgster.

De Pavilioens liggen verstrooid in een groot park

met arena's, bosschen, overdekte werkplaatsen voor de jongelui, vijvers enz. De jongelui blijven hier gaarne, totdat zij de eer waardig gekeurd worden als leerling in een of anderen kring te worden opgenomen. Dan komt er eenig meerder verschil in kleeding, naar elks bedrijf en ook eenigszins naar sexe, maar allen dragen een kleeding, waarin ze zich gemakkelijk kunnen bewegen. Overigens heerscht in die kleeding een bonte variatie, waardoor elk de schoonheid van zijn lichaam op zijn speciale wijze tracht te verhoogen. Zoo is hier in de buurt een modekring, die het heele jaar door niet anders maakt dan Eskimocostumetjes, die in den winter zeer in trek zijn; eenvoudige dingen, maar ze staan zeer koket.

Overal verspreid langs de verkeerswegen liggen de zetels van de werk-kringen met hunne werkplaatsen of hunne landerijen. Elk is op zich zelf een min of meer schilderachtige groep, met boomen en heesters en grasperken, in overeenstemming met den stijl waarin de gebouwen zijn opgetrokken.

OPVOEDING.

De meeste moeders houden hun kind gedurende de paar eerste levensjaren, bv. tot hun derde jaar bij zich, behalve de enkele uren dat zij ze naar den speeltuin laten gaan, waar ze hun zintuigen en ledematen nog eens extra leeren gebruiken. Dat zijn dan ook de uren dat de moeder haar gewone werkzaamheden weer kan waarnemen, en als het kind wat grooter wordt, gaat het liever naar de pavillioens, althans over dag.

In den regel krijgt een vrouw niet meer dan twee of drie kinderen, hoewel hun niets wordt ontzegd; maar de meeste vrouwen vinden het kinderen krijgen pijnlijk. Er worden daarom dikwijls aanmoedigingen verzonnen, b.v. veel vrije tijd en allerlei bizondere voorrechten voor de kraamvrouwtjes. Ook wordt de opvoeding der kinderen zóó ingericht, dat het lichaam, ook der meisjes, zich behoorlijk ontwikkelt, waardoor de razende pijn een uitzondering geworden is. 1) En als er een flinke wereldburger geboren wordt, is dit een feest voor de geheele woonplaats, en de verschillende werk-kringen betwisten elkander reeds bij voorbaat den toekomstigen medewerker; de voorrang heeft echter altijd de werk-kring waarin het kind geboren is.

Men begrijpt dat er algemeene samenwerking bestaat, om het kind, de werkkracht der toekomst, zoo kranig mogelijk te ontwikkelen. Als de moeder al een enkele maal nalatig of onverstandig is, dan springt wel een ander voor het kind in de bres, 'tzij de vader, 'tzij iemand anders, en de personen die hun levensroeping gevonden hebben in het opvoeden en onderwijzen van de jongelui in de pavillioens, worden overal op handen gedragen.

Die pavillioens, daar is het een vroolijk leventje: spelen in de open lucht, allerlei kinderarbeid, ook geestesonderwijs in de natuurwetenschappen en letterkundige oefeningen, want dàt zijn de noodzakelijke levens-

---

1) In vroeger eeuwen schijnen de mannen zich om die pijn niet erg te hebben bekommerd en de vrouwen hadden niets te zeggen.

voorwaarden voor ieder, van wat sexe of toekomstig vak ook. Ze leeren daar met elkander omgaan en af en toe wordt de groepeering der kinderen eens gewisseld, naarmate elks karakter dat behoeft. Voor allen is hier de opleiding dezelfde, want ze doen pas bij het vertrek een keuze in welken werk-kring ze voorloopig en als leerling willen opgenomen worden.

Daarna krijgt elk een meer speciale opleiding, deels door leden van den kring, deels aan scholen van meer gevorderd onderwijs. Ook mogen ze al eens met een der kringleden meegaan naar godsdienstige of andere voordrachten, naar de beurs en volksvergadering, en wordt dan later alles nog eens uitgelegd en besproken. Als ze goed onderlegd zijn, gaan ze gewoonlijk nog eens reizen en komen leerlingen van elders hier. Velen bezoeken ook verwijderde inrichtingen van hooger onderwijs.

De aanneming als lid van den kring waarin ze zijn opgevoed of van een anderen kring is althans in deze streken een groot feest, met groote plechtigheid: ze moeten dan beloven trouw voor de gemeenschap op te zullen komen en het recht en de welvaart te beschermen. Komen ze zich later te misdragen, dan kan over hen 't zij door hun werk-kring, 't zij in de volksvergadering het vonnis worden uitgesproken, dat zij nog niet voldoende zijn opgevoed en dat ze dus nog in een of andere inrichting voor opvoeding moeten worden geplaatst. Maar zoo ver komt het niet dikwijls. Integendeel, juist door het openbare leven leert men altruïsme en daardoor alle deugden.

Af en toe vindt men individuen die niemand in zijn

kring wil hebben, zij zwerven rond en bieden steeds onaangenamer dienstverrichtingen aan; worden ze op den duur te uitgeput, dan worden ze als zieken verpleegd en wordt dikwijls de oorzaak der afwijking gevonden en dienovereenkomstig gehandeld. In geen geval worden hun kinderen het slachtoffer van hun leed. Hoe meer de opvoedkunde vorderingen maakt, des te meer zullen deze voorbeelden tot de uitzonderingen gaan behooren. Want zoo erg is haast geen mensch of er is nog wel een goed plaatsje voor te vinden.

Wordt men oud en gebrekkig dan blijft men lid van den kring, tenzij men er de voorkeur aan geeft om opgenomen te worden in een of andere inrichting, waar oude en gebrekkige lieden liefderijk verpleegd worden uit vrije toewijding. En wordt het lichamelijk of geestelijk lijden te zwaar, bv. door een ongeneeslijke kwaal, die veel pijn of benauwdheid veroorzaakt, dan zal geen weldenkend geneesheer hem de eenige menschelijke hulp weigeren die dan voor hem nog overgebleven is. Een werkelijk ongelukkig mensch is dus op den duur niet denkbaar, want is er werkelijk geen hoop meer, dan verkiest hij zelf onder deskundige leiding de zoete lethargie; gewoonlijk gebruikt de geneesheer daarvoor een voldoende hoeveelheid morphine opgelost in vruchtenwijn, vandaar het spreekwoord: moest ik zoo ellendig zijn, dronk ik liever zoeten wijn.

Zoolang wij nu lid zijn van een werk-kring als gelijke onder gelijken, moet men zich daarom niet voorstellen dat er een eentonige gelijkvormigheid onder ons heerscht. Allerminst. De levensvoorwaarden zijn voor ons allen gelijk, maar ieder ontwikkelt juist daardoor

zijn individualiteit zoo sterk en zoo verschillend mogelijk. Wie de meeste energie heeft leeren ontwikkelen komt het meest in aanzien en verkrijgt daardoor een inwendige macht : in de kraamkamer is de accoucheur alleenheerscher, in een kunstbijeenkomst heeft de beste kunstkenner het meest te zeggen, in vakvereenigingen de zaakkundigste, bij zware inspanning de spierkrachtigste, in de statistiek de mathematicus. En zoo heeft men dan het probleem der eeuwen gevonden, hoe men kan komen tot een systeem waarbij de beste regeert.

Geschiedenis. De oude wereld.

Er is hier op de Bibliotheek ook een afdeeling waar allerlei oude boeken bewaard worden. o. a. een over de rechten en plichten van den mensch. Wat is dat een onverkwikkelijke lectuur, voor zooverre het nog leesbaar is. Mij dunkt daar kon geen mensch indertijd ooit uit wijs worden, tenzij hij er in was ingewijd door oudere ingewijden. Terwijl nu rechten en plichten levende begrippen zijn, levende in het openbaar bewustzijn. En wat niet voortvloeit uit den aard der zaak, dat verdwijnt vanzelf.

Ik vond er ook een oud boek getiteld : Sociologie, maar daarbij dacht ik aan andere dogmata : credo quia absurdum. Dat was juist het tegendeel van sociologie, het was juist de leerstelling dat andere menschen die hetzelfde bedrijf uitoefenen als wij, onze natuurlijke tegenstanders zijn. Verbeeldt U ! En nog een andere stelling schijnt toen gegolden te hebben : hoe harder arbeid iemand verrichtte, des te geringer belooning

kreeg hij ; terwijl daarentegen wie het meeste bezat, het best beloond werd. Zelfs zij die de kunstvaardigste handenarbeid verrichtten of de gevaarlijkste werkzaamheden, kregen daarom niet meer dan strikt noodzakelijk was om in leven te blijven ; voor velen was het leven slechts een geprotraheerde hongerdood.

Wat een wanhopige maatschappij moet dat geweest zijn, dacht ik bij mij zelven, wat zal de een den ander gefolterd hebben, en ik dacht of dit dezelfde eeuw geweest was waarin men folterwerktuigen gebruikte waarvan ik wel eens een overblijfsel gezien heb. De bibliothecaris moest eens lachen om dit idee en zeide: o neen in de eeuw van de folterwerktuigen was men zoo geraffineerd nog niet; de eeuw waarin dit boek is geschreven was een eeuw van suikerzoete manieren en van »weldadigheid".

Dit laatste woord begreep ik niet ; hij legde het mij uit als een soort kruimeloffer, waaraan men evenwel meer dan een louter symbolische beteekenis schijnt gehecht te hebben. Ik vroeg of hij dezelfde offers bedoelde als die zeelieden welke den storm op zee wilden bedaren door een klein voorwerp in zee te werpen. O neen, antwoordde hij, dat voorwerp moest juist het liefste zijn wat men had, en de weldadigheid gaf juist datgene wat men over had en daarvan dikwijls nog slechts een gedeelte. De zaak was mij daarmee nog niet recht duidelijk geworden, doch er kwamen juist weer andere menschen en ons gesprek werd afgebroken.

Eén ding is zeker, ik begrijp niet hoe die maatschappij vóór de Revolutie bestaanbaar geweest is. Men moet toen bij ieder misdeelde wel een soldaat

geposteerd hebben, anders hadden ze immers dadelijk wel geweigerd om op denzelfden voet door te gaan. Tenzij dat zij het stelsel zoo consequent hebben opgevat als de Scythen, die volgens Herodotus voor het boterkarnen hun slaven bij de geboorte de oogen plachten uit te steken, althans levenslang blind te maken, opdat ze niet zouden kunnen wegloopen. Misschien hebben ze wel in die verfijnde eeuw hun slaven geestelijk blind gemaakt, zoodat ze geen menschenwaarde meer gevoelden.

Op den duur echter schijnt dit toch niet geheel gelukt te zijn.

De Revolutie.

»Zoodra de werkzame elementen der maatschappij", schrijft een beroemd Historicus, »zich voldoende georganiseerd hadden, staakte men overal op een gegeven oogenblik het werk, zwoer een eed nooit weer in loondienst te willen werken en verdeelde onderling de rollen, hoe men in groepen zou voortzetten hetzelfde werk, dat ieder tot nog toe voor loon verricht had."

»De oude slavenhouders, meesterknechts, bourgeoisie en renteniers stoven vol woede op, lokten vele proletariërs tot zich door de schoonste beloften, riepen de militairen te hulp, doch de telegrammen werden juist verkeerd overgeseind, de treinen vervoerden geen legertroepen of lieten ze midden op de heide staan, de soldaten deserteerden of richtten het vuur op hunne lastgevers, die hals over kop een goed heenkomen moesten zoeken, vluchtende onder de vermomming van den ver-

achten werkmanskiel. Wie dat niet wilde, werd een prooi van de woedende menigte. Menig schoon, jong heldenleven werd op die wijze als een bloem vertreden."

Tot zooverre de aanhaling. Hier en daar schijnt het werkelijk nog gelukt te zijn de beweging tot staan te brengen, doch de aandrang was te algemeen en te machtig. Van alle hulp en samenwerking verstoken en nergens voor hun leven veilig, wisten ook deze tijdelijke overwinnaars niet beter te doen, dan hunne medewerking aan de nieuwe maatschappelijke orde te beloven, en sommige van deze zijn werkelijk later steunpilaren en sieraden van de nieuwe wereldorde geworden.

Dat was een gelukkige tijd. Een ongekend vuur brandde in de harten. Bij de groote menigte openbaarde zich dat in feestvieren en verteren van wat men nog had, kameraadschap drinkend met de bezitters van een goeden wijnkelder. Maar anderen die wat verder vooruit zagen, begrepen dat dit de rechte manier van doen niet was om aan den honger te ontkomen. Hier en daar verbonden zich eenige restaurateurs, hotelhouders en dames van goeden huize om open tafels te organiseeren, alleen toegankelijk voor diegenen die gewerkt hadden. Groentehandelaren, aardappelboeren, vleeschhouwers en wijnhandelaren prefereerden een welvoorzienen disch boven het uitsluitend bezit van hun artikel, en leverden elk wat ze maar verschaffen konden. Spoedig was men in staat al heel wat hongerige magen te vullen. Aan deze tafels werden, behalve de restaurateurs en leveranciers zelven, alleen toegelaten diegenen die zich in groepen hadden georganiseerd en van hun tijdelijk onder elkaar gekozen administrateur een bewijsje medebrach-

ten, dat ze dien dag als lid van den groep gefungeerd hadden.

Langzamerhand kregen allen lust aan die open tafel, omdat de spijzen daar zoo lekker werden klaar gemaakt en even als bij een feestmaal ieder zich spoedt om bij zijn vrienden een gezellig plaatsje te verwerven, evenzoo haastte zich iedereen om zoo spoedig mogelijk een kring van medewerkers te zoeken ten einde later niet alleen te staan. Trouwens de oude werkliedenvereenigingen hadden reeds een geest van samenwerking en van zelforganisatie gewekt. Enkele oude bedienden, die niet anders geleerd hadden dan kruipen voor hun meester, werden uit medelijden geduld; zij zouden spoedig uitsterven.

Zelfs wie groote voorraden voedsel in huis hadden, brachten dit naar het restaurant, omdat dit gemakkelijker was. Waarom zouden zij zelf de moeite nog nemen om hun eigen middagmaal op kleine schaal te bereiden? Er was immers voor ieder volop. Maar er was wat noodig! Fabelachtige porties werden door de meesten aanvankelijk verslonden. Doch spoedig bedaarde dit wat. De één vóór en de ander na at zich een indigestie, en dan ging het later wel wat kalmer. Het was voor de meesten ook zoo iets ongewoons om eens naar genoegen te kunnen eten!

Op den duur werden zelfs zij die eerst aanmatigend, lui of lastig geweest waren en in geen groep waren begeerd, resp. er weer waren uitgeballoteerd, door den nood gedwongen zich meer societair te gedragen, en hadden ze dan eindelijk een bescheiden plaatsje in een groep gevonden, dan stapten ze even dapper als de

anderen naar het geurige restaurant, waar hun door jonge dames de keurigste spijzen werden voorgezet.

Zoo ging het ook met de andere noodzakelijke levensbehoeften: wie voldeed aan den arbeidsplicht, kreeg het noodige.

Eerste organisatie.

De maatschappij kreeg een geheel ander aanzien. De nieuw gevormde groepen organiseerden zich spoedig en richtten in plaats van de verouderde duffe werkplaatsen en schuren, op nieuwe, gunstig gelegen terreinen eerst eenvoudige loodsen, later nieuwe gebouwen op. De groote steden, waar eenmaal de menschen samengeperst waren geweest door het keurslijf van wallen en keuren, werden door steeds meer groepen verlaten: een ware Exodus. Geheele wijken werden geslecht en ingericht tot bosschen en parken en menig tuintje van een rentenier bleek nu een te klein ruitje voor een heester- of bloemenperk. Er was een algemeene neiging om te gaan wonen, dáár waar de natuur het voedsel doet groeien.

De rijke fabrikanten, kooplieden en geldmannen, die ontkomen waren aan de wraak van het oogenblik, gevoelden zich in het eerst geheel geruïneerd; maar naarmate zij hun energie herkregen en ook in de nieuwe wereldorde wilden aanpakken, bemerkten ze tot hun groote verbazing dat ze niet geruïneerd waren. Wat hadden ze verloren?

De voortdurende onzekerheid, den dagelijkschen angst, den dikwijls ignobelen strijd tegen de concurrenten die

aan hun geweten knaagde, de zekerheid van tijd tot tijd »slagen" te zullen krijgen door faillissement van den een, door voorspoed en accaperatie van den ander. Ze konden nu ten minste weer vrijelijk ademhalen op de vrije ruime aarde, en hun ware talenten waren nu onmisbaarder dan ooit.

De fabrikanten die kennis van zaken hadden, werden allerwege gebeden en gesmeekt, lid van een werk-kring te willen worden, dan zou alles zooveel beter kunnen worden georganiseerd; wat lette hun daarbij, dat zij niet meer de gevreesde, alleen verantwoordelijke personen waren? Ze waren gezien bij hun nieuwe kameraden om hun talent en trachtten die talenten ook bij de anderen aan te kweeken.

De groote kooplieden en mannen van de beurs, zij bleven bestudeeren de statistiek van productie en consumptie, zooals ze vroeger vraag en aanbod hadden bestudeerd; alleen met dit onderscheid dat nu iedereen van hun scherpzinnigheid profiteerde en vroeger slechts enkelen die met hen samenspanden in list, welke door grooter list bedrogen kon worden.

De kooplieden van practische warenkennis legden stapelplaatsen aan, welke de industrie van grondstoffen, en de consumptie van alle benoodigdheden konden voorzien. De werk-kringen die daar hun goederen kwamen deponeeren, kregen geen groote belooning, zij hadden immers het noodige toch reeds omdat zij gewerkt hadden; ze kregen slechts een grooter of kleiner premie naar mate van verdienstelijkheid. Als zoodanig werd hun uitgereikt een klein bedrag in geld, waarvoor zij zich die kleinigheden konden aanschaffen die niet

in het noodzakelijk levensonderhoud begrepen waren. Ze kwamen dus trouw hun producten inleveren en legden zich het meest toe op die producten die het meest werden aangemoedigd.

De mannen van het wereldverkeer en van de vervoermiddelen konden nu eerst als expediteurs een flinke organisatie van den dienst invoeren, nu ze niet meer afstuitten op kleingeestig eigenbelang, genaamd privaat bezit.

Neringdoenden organiseerden overal bazars voor de noodzakelijke levensbehoeften en toco's voor de luxeartikelen die voor geld gekocht werden en dat geld werd op de stapelplaats weer voor nieuwe artikelen ingeruild.

Bij al deze nieuwe inrichtingen en nieuwe wijze van samenwerken waren de gestudeerde lui zeer onmisbaar voor leiding en raadgeving in vergaderingen en voor het ontwerpen van reglementen, waaraan in den beginne nog veel behoefte werd gevoeld. Eerst toen de beginselen van recht en samenwerking meer gemeen goed waren geworden en door de opvoeding in merg en been van de geheele bevolking zaten, bleef dergelijk deskundig advies alleen voor gewichtige of buitengewone gevallen gewenscht.

Ieder gevoelde in toenemende mate dat samenwerking meer verrijkt dan privaat bezit, en wie al eens trachtte voor zich zelf iets achter te houden, leerde dit op den duur wel af door de wraak der medeburgers als het ontdekt werd; ja, de vrees voor ontdekking was reeds prikkel genoeg om niets te verheimelijken. Later, naarmate alles beter geregeld was, liet men dit na, uit welbegrepen eigenbelang. Het verzamelen va n goederen,

vroeger noodzakelijk als machtsvertoon, had nu als zoodanig geen zin meer. Ook niet als pronkmiddel bij de natuurkeus, want daarbij gold nu uitsluitend persoonlijke bekoorlijkheid, daar het geheel en al een persoonlijke aangelegenheid was geworden, heilig door innigheid.

Had men iets lekkers geproduceerd, dan prefereerde men het bij der hand te hebben in goed geconditioneerden toestand op dat oogenblik en op die plaats, waar men het wenschte te consumeeren met zijn gezelschap, b.v. het consumabel in het restaurant, den wijn in de uitspanningsplaatsen, de verfrisschingen in de werkplaatsen. Men weigerde allengs om door eigen bemoeiing de openbare taak van verzameling, bewaring en distributie der goederen ongevraagd over te nemen. Ten slotte vond men dergelijke verduistering van eigen goederen even dwaas als in de oude wereld, wanneer een feestvierende zich even absenteerde om daar een stukje koek op te eten dat hij stilletjes in zijn zak uit huis had meêgebracht.

Alleen aan één ding was gebrek: aan menschen. Er werd zooveel gebouwd, zooveel nieuwe werkplaatsen werden ingericht, zooveel nieuwe wegen en verkeersmiddelen aangelegd, dat men handen te kort kwam om alles tot stand te brengen.

De Hongersnood.

Er is werkelijk in den beginne veel persoonlijke toewijding aan den dag gelegd. Men had nauwelijks kunnen denken dat in die oude, zelfzuchtige maat-

schappij nog zooveel goede kiemen sluimerden. Wel waren er nog veel menschen uit de oude slaafsche maatschappij, die zeer laag stonden in alle opzichten, maar de meeste van hen deden betrekkelijk nog al erg hun best om met de anderen te kunnen meedoen.

Doch naarmate de uitwendige moeilijkheden overwonnen waren, kwam er verslapping in de gemoederen, de nietigste twisten gaven de hevigste uitbarstingen, volksvergaderingen waar gevochten werd, waren niet zeldzaam, plichtverzuim en luiheid namen reusachtige afmetingen aan. Aan den roep om meer menschen was ruimschoots voldaan, reeds in den eersten roes van vreugde over de ongekende vrijheid ; en zoo was men doorgegaan.

Dat de productie van grondstoffen en van voedingsmiddelen aanvankelijk een daling zou ondergaan, was als overgangstijd te verwachten 1), maar deze daling herstelde zich niet zoo spoedig als men had mogen denken, integendeel, juist door de algemeene verslapping nam zij toe boven mate, totdat eindelijk na een paar onvruchtbare jaren, de honger, met allerlei ziekten in zijn gevolg, de eenige macht was, die krachtiger dan ooit een tyran, haar scepter over allen zwaaide. Het was alsof de dood allen verslinden zou. Doch er is een deel der menschheid aan de verwoesting ontkomen en dat deel was wedergeboren uit bloed en tranen.

Dat moet een vreeselijke tijd geweest zijn. Toen ik nog een jongen was heb ik mijn grootvader daar wel

---

1) De kracht der wanhoop was bovendien voor goed als factor der productie verdwenen.

eens over gehoord, die zal toen zoowat 12 jaar geweest zijn, maar hij heeft mij dikwijls verteld hoe er menschen dood in de huizen gevonden werden en anderen die alles plunderden, dikwijls gevechten op leven en dood, man tegen man. Vooral wie heimelijk iets bewaard had moest het ontgelden. En zelfs toen er meer eten kwam, want er volgde gelukkig juist nog al een vruchtbaar jaar, toen waren de menschen nog eerst geheel verwilderd en verdierlijkt.

Eén ding hadden ze echter geleerd, werken wilden ze, en wie niet vlijtig genoeg aanpakte, werd niet alleen gehaat, maar werd er uit geworpen en uit den kring verbannen, dikwijls nog met een pak slaag en ze riepen: »jij zoudt ons weer ten honger doemen"!

Maar mijn grootvader sprak er niet graag van, slechts zelden in een ernstig schemeruur. En als hij er eenmaal over begon, dan wrong zijn gezicht zich nog pijnlijk en niemand van ons durfde hem vragen, waardoor hij in het leven was gebleven, en soms midden in het gesprek onderbrak hij zich zelven met de woorden: »maar spreek me daar nu nooit weer »over; één ding zeg ik je: werk je liever dood, dan »dat je ooit zoo iets zoudt moeten beleven."

De Toekomst.

Er was na dien hongersnood samenwerking genoeg, samenwerking tot dat ééne doel: slechts zooveel mogelijk te produceeren. En er werd veel geproduceerd. Met voorbedachten rade liet men de toename der bevolking en de toename der productie gelijken tred

houden en van hongersnood of algemeen gebrek is dan ook geen sprake meer geweest.

Wat is de geheele wereld sedert dien tijd van gedaante veranderd: de verschillende grondsoorten en verschillend gelegen terreinen worden meer en meer geëxploiteerd zooals het meest productief gebleken is. Overal heerscht leven en bedrijf; de aarde wordt één groot buitengoed.

Wat de organisatie betreft, die is steeds eenvoudiger geworden, naarmate allen flink ontwikkeld en aan samenwerken gewoon waren geworden: als ik dat nu eens vergelijk met wat men in de geschiedenis leest, hoe in den beginne na de revolutie de hand moest gehouden worden aan arbeidsplicht! Men werd aan de restaurants niet toegelaten als het werkboekje niet behoorlijk afgestempeld was door dengene die de week had van administratie. Later werd het boekje zelden meer nagezien, tenzij men twijfelde, en nu is het al zoover dat niemand meer een boekje heeft; alleen wanneer een persoon opgemerkt wordt, die werkelijk den arbeidsplicht moedwillig overtreedt, dan wordt die persoon in zijn kring of op de volksvergadering in staat van beschuldiging gesteld. Handelend optreden is nu uitzondering, gelijk het vroeger regel was.

Behalve het noodzakelijk levensonderhoud kreeg men in den beginne bij het afleveren der producten nog een weinig geld bij wijze van zakgeld voor versnaperingen. Op den duur leverde dat geld toch eenig bezwaar: naarmate het edel metaal schaarsch werd, vond men dergelijk onttrekken van grondstof aan het gebruik wel zonde; bovendien velen gebruikten dat

geld niet tot het doel waarvoor het gegeven was, maar gingen het oppotten, en men vreesde dus op den duur weer voor machtsmisbruik. Toen heeft men papiergeld ingevoerd welks waarde over eenigen tijd, eerst na 10 jaren, later na 3 jaren vervallen zou zijn. Men had eerst papieren van verschillende waarde, maar ten slotte bleek het voor de noteering gemakkelijker te zijn alleen stukken van ééne waarde uit te geven, geperforeerd in kleine onderdeelen voor kleine uitgaven. Dat zijn onze tegenwoordige luxebons.

Die luxebons zullen nog wel langen tijd onmisbaar zijn als persoonlijke aanmoediging. Wel vatten de besten onder ons de luxebons reeds meer symbolisch op en men moet erkennen, dat, nu het noodzakelijk levensonderhoud zóó rijkelijk wordt opgevat als tegenwoordig het geval is, de waarde der luxebons wel zeer gedaald is. Als men aan tafel een goed glas wijn krijgt en fijne vruchten na, wat wil men dan nog meer? Kleeding, ontbijt, huisvesting, is alles zoo ruim van keuze en zoo welvoorzien, dat men het met dat »onmisbare" al heel goed kan stellen. Onder de kringen die niet direct zichtbare goederen produceeren, maar een tantième krijgen van de luxebons van anderen, zijn werkelijk reeds enkele kringen die voor de eer der luxebons hebben bedankt. In sommige bladen wordt er dan ook op aangedrongen luxebons als regel te doen vervallen en ze alleen bij bizonder gebrek aan eenig product, bij wijze van uitzondering, als premiën uit te loven.

Wie weet of in verloop van eeuwen ook deze uitwendige prikkel niet kan wegvallen. Wat toch is het geval?

De geschiedenis leert dat de prikkel tot arbeid allengs minder het karakter heeft gedragen van onmiddellijken nooddwang, maar steeds meer is geworden een prikkel van hoogere ethische orde.

De wilden leven voor hun onmiddellijk levensonderhoud: geen vangst, geen middagmaal.

Nomaden en landbouwvolken werken voor den toekomstigen oogst: mislukking van hun teelt zal over een half jaar hongersnood geven.

In een gecompliceerden staat met loondienst hoopt men door arbeid zijn levensbestaan voor geheel zijn leven te verzekeren; wordt men zonder aanbeveling weggezonden, dan zal men dit tot aan zijn dood toe gevoelen in de gevolgen.

Wordt de veiligheid der maatschappij zoo groot, dat verzekeringswezen, crediet en weldadigheid kunnen bloeien, dan kan men zijn leven nog zeer lang rekken, nadat de werkzaamheid heeft opgehouden. De leer: wie niet werkt zal ook niet eten, wordt dan voor velen een mythe, een schoolleugen.

In een socialistische maatschappij zal men werken, niet voor de laagste behoeften, want die worden toch vervuld als men niet bepaald onwillig is, maar eerst ter wille van geluksverhooging (luxebon), later steeds meer om mee te kunnen doen met zijn vriendenkring, nog later om nuttig, gezien en geliefd te zijn.

Eindelijk zal het een hoogere behoefte worden, zooals vlijt bij mieren en bijen een behoefte geworden is.

Dan eerst zal het ideaal der eeuwen vervuld zijn; dan zijn geen dwangmaatregelen, geen bepalingen en beperkingen, geenerlei vorm van macht van den één over den ander meer noodig, men heeft spontane samenwerking.

Is het volgens Darwinistische beginselen wel wonder, dat de mensch, die zooveel hooger georganiseerd en zooveel later ontstaan is — ook zooveel later dien trap van volmaking bereikt, welken sommige lager georganiseerde en vroeger ontstane diergroepen reeds nu bereikt hebben?

10	Ex. . .	*f*	**2,25.**
25	» . .	»	**5,—.**
50	» . .	»	**8,75.**
100	» . .	»	**15,—.**
250	» . .	»	**31,25.**
500	» . .	»	**50.—.**